

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČASOPIS VĚNOVANÝ ZÁJMŮM KŘESŤANSKÉHO VYCHOVÁNÍ.

K našemu náboženskému programu.

(LISTY ZE SLEZSKA.)

VII.

„Náboženství to bylo, které Komenskému do-
dávalo síly mravní, když veškeré jiné podpory
pod ním kolísati počaly.“

G. A. Lindner.

Příznakem naší moderní tak zvané vzdělané společnosti je náboženská mlhavost. Na duševním obzoru této společnosti halí se problem věčnosti v hustou mlhu, z níž pojmy Bůh, věčnost a p. jako matná světélka blýskají. V tomto pološeru naše moderní společnost ráda tápe jako by se bála jistého kroku, jistého směru, který by ji vedl k cíli — vniterního klidu. Skoro s utrpným pohrdáním pohlíží při tom na ty prosté povahy z lidu, které za světlem zděděné víry jdou v naději dětinské.

Tato nejistota, tato náboženská mlha je to, která i mnohým z učitelstva brání osvědčovati náboženství své v životě a velí předstíratí náboženství „vniterní“.

Jsou však i takoví, kteří náboženství nahraditi se snaží „svědomím“. Jaké to matení pojmů!

Kde pak najdete svědomí, tuto božskou jiskru, v člověku čistou, původní, ryzi, vlivem dědičnosti a výchování neporušenou? Jinak mluví svědomí divokého Irokesa pasoucího se na bolestech zajatého bělocha, jinak svědomí Araba pronásledujícího ráno hostě, ježž byl v noci pohostil, jinak svědomí hlubavého Hinda, fatalistického Mohamedana, horkokrevného Korsikana, klidného Samojeda, pařížského salonního lva, židovského spekulanta bursovního, poctivého rolníka nebo živnostníka atd.

Jaké to protivy! Jak různá to hnutí svědomí, jak různé to pojmy o božském řádu světovém, o účelu života lidského!

A příčina toho — různost výchovy náboženské vedle různosti podnebí a způsobu života.

Může-li pak býti svědomí bezpodmínečným regulátorem duševního života člověka a vésti k jednotě lidstva? Zajisté nikoli.

Věříme zajisté v božský původ svědomí člověka, stvořeného k podobnosti s Bohem, věříme však i ve svobodu vůle člověka pro dobré i zlé,

věříme také, že svědomí lidstva bývalo časem zatemněno náruživostmi a tím příčinou béd lidských, věříme také v řízení Prozřetelnosti, která vždy, když bědy tyto dosahují vrcholu, bloudícímu lidstvu posílá pomoc, věříme, že Bůh se lidstvu zjevuje a k němu mluví ústy myslitelů náboženských i vědatorských, včříme, že v křesťanství, v čistém učení Kristově dosáhlo poznání Boha bodu nejvyššího a z toho činíme závěr: Budiž toto učení naším duševním vůdcem, naším pravidlem životním, budiž snahou především nás vychovatelů mládeže, učení toto slovy a ještě více skutky v lidu hlásati.

Jeť ono božskou jiskrou ve tmě záhad světových, které věda zaplašiti nedovedla, které rozum náš marně proniknouti se snaží.

Nežádáme, aby myslící křesťan snad profanoval náboženství Kristovo zevnějšími způsoby, ale žádáme aby jeho náboženský program záležel v — následování Krista.

Toto následování arci je více duchovní, vniterní nebo záleží v přesvědčení, v zásadách, ve svědomí myslícího křesťana. Než jaké to vniterní náboženství, když moderní člověk se stydí je na jevo dáti, stává se nervosním při každé vzpomínce na ně, je ani skutky na jevo nedává, ani nevede jiné k němu?

Což ta rodina „moderního“ učitele nepotřebuje náboženského vedení ze strany své hlavy? Což ta mládež lidu nezasluhuje ani slova povzbuzení náboženského od učitele? Což ten prostý lid nepotřebuje vzoru křesťanského slovem i skutkem? Což máme nositi vodu do moře a dokazovati vychovatelský vliv náboženství na člověka a hlavně na mládež? Aneb má platiti pravidlo: „O náboženství starej se kněžstvo samo, církev.“?

Což jest jen duchovenstvo církví, a ne také národ sám? Já neváhám tvrditi, že právě náboženský život učitele má větší vliv na lid, než slova kněze a to proto, jelikož tato vycházejí z povinnosti stavu, kdežto onen je zjevným výronem svobodné vůle a svobodného přesvědčení. Také duchovenstvu jako stavu společensky více uzavřenému, omezenému není možno náboženský život vyvíjeti tou měrou jako vzdělanému laiku (že tak mám říci) v nejrůznějších způsobách, položeních a příležitostech všedního života společenského, plného boje, smutku a pokušení.

Život duchovního je vždy obsahem chudší, jednotvarnější, náboženské zásady jeho (sebe krásnější!) nedají se tolik vtěliti ve skutky jako u vzdělance stojícího ve světě a společnosti, byť i jen rodinné! Z toho hlediska považují v zájmu náboženském přímo za nutné, aby učitel uznán byl za nejvydatnějšího pomocníka duchovenstva, který by pozorna činil je na různé ty zjevy společenského života, které životu náboženskému jsou na úkor aneb tento i v lehkost a k úpadku přivodí.

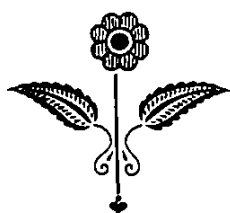
Vytýká se všude duchovenstvu, že při všem dogmatisování svém zapomíná skutečného života a tím brání zlidovění křesťanství čistého a vniknutí jeho do všedního života. Nuže, učitel laik, upřímný křesťan může býti nejlepším důvěrníkem a tlumočnickem duševních a náboženských potřeb lidu. Arci předpokládá to i vzorného kněze a duchovního pastýře dobré vůle a zlatého srdce. Není-li této podmínky, všechno marné. A přece tento nedostatek dobré vůle z obou stran zdá se býti za našich časů skoro pravidlem, opak výjimkou!

Jsou učitelé, kteří se ostýchají o náboženské záležitosti i jen zavadit, nebo podléhají chorobě času — stavějíce chladný rozum a hmotný užitek nad to, co je záležitostí srdce, myslí a citu. Těm ovšem není duchovní

pastýřem ani apoštolem Kristova učení, nýbrž prostým úředníkem církve oficiální nebo státu, hledícím si své — živnosti. Jsou učitelé, kteří z vad a poklesků kněžstva pohoršení berou pro svůj náboženský život a v osobě odsuzují věc samou. Oboji politování hodno.

Jsou ovšem i duchovní, jichžto povaha nejméně k tomu se hodí, aby stáli v čele církevní společnosti, jdoucí více za příkladem než za slovem, jsou duchovní, u nichž vědomí stavovské chorobně vyniká nad vědomí vlastních povinností i nad poctivé uvědomění si těžkostí stavu oproti myslícímu, pokročilému světu. I to je politování hodno.

Uvedené tu zjevy třeba na mysli mít, chceme-li stanoviti náboženský program učitelský, program, který by nebyl jen fangličkou politickou nebo společenskou, ale mohl i poctivě prováděn a uskutečněn býti v zájmu výchovy lidové. (Příště dále.)

Literatura pro mládež.

IV.

Morální vliv literatury.

Dle St. Karpowicze podává B. Jashov.

(Dokončení.)

Dále sluší mít zřetel k tomu, že samotné vzrušení, vyvolané obrazem života, podněcujícího k činu, nepřechází také nutně ve skutek; jest k tomu potřebí, aby čin byl vykonatelný, ne-li hned a úplně, tož aspoň postupně nebo s částí. S tohoto stanoviska i nejlépe vymyšlená a podaná vypravování o bohatýrských činech chybují se obyčejně svého cíle, poněvadž v nynější literatuře o vážnějším obsahu setkává se mládež příliš často s činností lidí neobyčejných, postavených v podmínkách plných nesnází a obtíží, a jen výjimečně dovídá se s knihy, že také mezi obyčejnými, veřejnosti, celku neznámými smrtelníky bývají veliké charaktery a vznešené duše.

Díla a činy geniův na poli vědy, vynálezů a průmyslů mohou vzbuditi podiv, oslňovati, ale také svou velikostí stlačiti ducha čtenářova. Chtějíc přehoditi most nad propastí mezi námi a lidmi největších a nejnepřístupnějších činů, musíme dáti poznati řadu středních, postupně vyrůstajících po sobě bohatýrů. A tehdy Koperníci, Kolumbové přestanou býti pokládáni za polobohy. Ukažme dětem činnost oněch tisíců bezejmenných bohatýrů, kteří ve jménu pravdy a dobra celku nesou na svých bedrách tíhu práce a bolesti, i těch, kteří vytvořují novověkou kulturu a do temnoty přinášejí pochodně osvěty. Proto ještě nezhasnou veliké hvězdy lidstva, ale na nebi slávy zaleskne se množství sluncí menších a tak vyznačí se cesta k ideálům řadou činů méně těžkých obyčejnému čtenáři k porozumění a vykonání.

Všechno to vztahuje se k methodě morálního působení literatury; pohlédněme nyní blíže na obsah jí šířených ideálů.

Vady a nedostatky tohoto druhu písemnictví pocházejí hlavně ze dvou příčin:

1. S velmi nepatrnými výjimkami jest tak zvaná literatura pro mládež více nebo méně zbožím vypočteným na zisk, honícím se za sensací a zevnějšními, povrchními efekty; tvoření takového zboží nevyžaduje od spisovatelův ani celkového vzdělání ani opravdového talentu, znalost pak paedagogiky a společenských úloh nemá ceny na knihkupeckém tržišti; čeho nezobortí a nezohyzdí nevědomost, to znetvoří grafomanie.

2. Poněvadž spisy, o nichž mluvíme, jsou v oblibě obchodní spekulace a diletantů s chorobnými sny o spisovatelské slávě, tedy všechny otázky společenské a proto i ethické jsou projednávány se stanoviska těsných zájmů té skupiny, ke které náležejí oni obchodníci se spisovateli. Nemoha tu podávati zásadního rozboru této otázky, naznačím jenom důležitější body.

Povídky, cestopisy, vypravování historická i přírodopisná, básně, ba i žertiky pro malé děti jsou tak psány, jako by existoval celý svět pro urozené panice a panenky. S toho stanoviska rozdělení lidé na šťastné, jako jsou tatiček a matinka, i takové, jimž se často nedostává přístřeší nebo housky. Všeobecných béd, starostí a utrpení není. O nějakých stálých tužbách člověka, o jeho snahách po všechny věky, aby se pozdvihl, vyprostil z bídy, ani zmínky. Stále poměry různých vrstev společenských a ethických neexistují podle té literatury, neboť záležitosti oekonomické ulehčí nějaký vynálezce nebo odvážný plavec, jemuž osud vynahradí za vědomosti a obtíže bohatstvím a slávou. Lid pracující — to jakoby mladší bratři, tak již stvoření, žijící nyní v malebně rozhozených viskách a v čas žní poskytující milý pohled různobarevným šatem na pšeničných lánech dědičného pána. Když tam náhodou zavítá nějaká bída, tu spisovatel dovolí přiložiti na ránu flastříček nebo sirotu vzíti do dvoru. Cizí národové jsou představováni více méně jako mraky komárů, lhostejných, dokud se nalézají ve slušné vzdálenosti; ale z blízka hodni, aby byli zahlazeni a při nejmenším zapraženi jako dobytek do nejtěžšího jařma. Všechno na světě kromě té skupinky, pro kterou bylo stvořeno, rozděleno na užitečné a škodlivé, rozumí se dle náhledu hrstky lidí, umístěných uprostřed vesmíru. Taková klassifikace provedena všude, od hvězd a rostlin počínaje a konče u člověka a jeho mravních zásad.

Těžko si představiti hlubší zřídlo pro podněcování samolibosti, nenávisti plemenné a pohrdání vším, co není svoje nebo takovým státi se nemůže, co se liší původem, podobou, vírou, přesvědčeními. Jak daleko se vzdalují ty ideály od úkolů písemnictví i vychování! Stejně literatura věnovaná mladému věku, jako paedagogika mají v nejvyšším stupni rozvíjeti nestrannost, nepochlebující žádné straně či oddílu národa. Podobně jako všeobecnou jest pravda, tak i spravedlnost musí býti jedna, táž pro všechny, bez ohledu na raču, národnost, třídu atd. Mládež má býti vedena ku poznání pravdy, kterou každý může uznati a k soucitu s lidskou bídou ve všech případech bez výjimky, nedotazujíc se, kdo jest trpícím a utiskovaným. Neboť v opačném případě kdybychom i správně zvolili ve vychování, a tedy i v literatuře pro mládež to neb ono strannické stanovisko, nemohli bychom náležitě odůvodniti zvláštní své sympathie pro jedny a nechuti ke druhým. Čtenáři naši musili by tu přijmouti naše heslo beze všech základů, což by mohlo způsobiti každou chvíli u nich změnu jednou zvoleného směru a vůbec ústupky všeho druhu od zásad námi vštěpovaných. A nejenom v tomto ohledu bychom se chybili cíle. Uzavírajíce se v mezích

zájmů výlučné nějaké skupiny, zvedali bychom jedině její cenu v očích čtenářových, snižujícе současně všechny ostatní. Vyvolalo by to celou řadu nespolečenských instinktův a hra strannických vášní zabíjela by hned v zárodku cit spravedlnosti a láska k bližnímu přešla by v egoistickou lásku stran a obyčejné sobectví.

Proto nechť mládež rozhlédne se nejprve po vzájemných lidských poměrech, nechť se naučí spolucítiti s trpícími a přináší pomoc těm, kteří jsou jí zbaveni; ať nerozděluje světa na ty, co dávají a na ty, co berou, ale napřed nechť duchem zahrne všechno a všechny, oblíbí si každou lepší bytost a teprve později bude moci s dobrým výsledkem zkoumati zřídla křivd a bídy bližního. Poznavši od základů zjevy celkového života společnosti, dovede se postavit na obranu těch, jichž stav především jest spoután s osudem celku.

Ale cítiti a mysliti za všechny může býti toliko ideálem, k němuž třeba přizpůsobovati bližší úlohy společenské a poměrně vychovatelské, neboť v praxi není možno ani zahrnouti citem všechno lidstvo ani tím spíše rozptylovati činnosti na všechny strany. Dosavadní životní podmínky omezují samy sebou obor citův a činův altruistických. Milujeme především to, co jest nám nejbližší, co oživuje a opatruje od kolébky vypěstované prvky duchové. Spoutáni pak myslí i srdcem jenom s dostupnou sférou zjevův a poměrů, obracíme se ve své působnosti k těm lidem, kteří mají s námi co nejvíce společného. Patrně, že práce bývá obyčejně nejúrodnější v mezích nejvíce známých a oblíbených poměrů a proto ideály všelidské mohou se uskutečniti jedině při postupném rozšiřování duševního přibuzenství jednotek, jímž vždy více dají se pronikati myslí i city, počínaje od jejich zřídla. To zřídlo tedy, vytryskující z domácí, svojí hlubiny, musí býti bodem východu pro každého, kdo vede dítě ku poznání života a soucitu s bližním. Proto nechť povídka i bajka, obrázek z přírody, životopis i lístek z minulosti člověka dají především poznati a milovati to, co přirozeně nejsnáze zasáhne ducha i srdce. Budíc však cit sympathie ke světu rodnému, nemá literatura ani zlých jeho stránek podávati za dobré ani omezovati cesty šířící se solidárnosti hrázemi egoismu kliky, kasty nebo třídy.

V. Literatura pro mládež se stanoviska esthetického.

Esthetická stránka literatury pro mládež nachází se ve stejně žalostném stavu, jako její obsah.*) Většina — nehledě ovšem ke spisům populárně vědeckým, k nimž příkládá se jiné měřítko — nemá nic společného s krásnem. Nemůže býti ani jinak, neboť kde jest obsah chatrný nebo dokonce žádný, tam bychom krásna nadarmo hledali. Proto také tolik povídek a básniček jest zbaveno úplně poesie a styl všeho půvabu. Mladý duch, který tak rád všechno pojímá a chápe v obrazech, v literatuře se s nimi skoro neseťká, neboť tam je zastoupily nudné, suché popisy. Na místě typův vidí nedostatečně, uboze vymyšlené silhouetky, ukazující se toliko s té strany, kterou chce ukázati spisovatel honící se mravokárstvím nebo sensací. Postavy v povídkách více mluví než jednají, nemají podílu v hromadné akci, jenom se posunují jako loutky libovolným pohybem režisera a mluví ne to, co jim náleží podle života, nýbrž co napovídá zhotovitel povídky. Poněvadž pak ten neoplývá obyčejně ani věděním ani talentem, proto bohatýrové

*) Zde upozorňuje autor na práce M. Konopnické, některé Or-Ota a Glinského, jež po této stránce značně vynikají a významně se liší od celé řady jiných polských spisovatelů pro mládež, třebaž zase nevyhovují vždy se stanoviska paedagogického.

více ohlupují, než vzdělávají a budí spíše ošklivost v lépe vychovaných dětech, ale nikoliv cit krásna.

Styl a jazyk konečně často klopýtají, nepříčiňujíce se ani poněkud, aby působily vkusem ve stavbě myšlenky a slova. Nedbalost mnohých spisovatelů jde tak daleko, že užívají každou chvíli vět a výrazů buď odporujících duchu jazyka nebo i úplně nesrozumitelných pro mladé čtenáře.

Obrázky v knihách, které mají tak velikou úlohu, aby učinily obsah přístupnějším, a tak jsou oblíbeny u dětí, obyčejně neillustrují předmětu, neboť jsou pouze volným, nenutným a někdy nepotřebným dodatkem. Vydavatelům tu jde především o půvabnou, lákající podobu knihy, obrázky tedy musí vzrušovati hrůzou svého obsahu nebo při nejmenším býti něčím zvláštním, neobyčejným v myšlence nebo barvách. Aby byla kresba průhlednou a jasnou, aby se shodovala s pravdou a byla dětem přístupnou, o to se skoro nikdo nestará. Provedení odpovídá prázdnému obsahu, themata pak jsou čerpána po většině ze zahraničních zřidel. Výjimku činí nečetná díla převážně obsahu populárně-vědeckého, mezi nimiž první místo zaujímají v Polsku spisy M. Brzezinského a Dyakowského.

Spolu s oživením a pokrokem myšlenkového a společenského ruchu jest viděti značný postup k lepšímu i v literatuře, posvěcené mladému věku. Avšak ukázané tu i mlčením pominuté vady a nedostatky v této části písemnictví odnímají všechnu naději, že by se mohlo rozvinouti na úroveň snah současného vychovatelství, dokud obchodní spekulace, grafo-manie a nevědomost spisovatelů nepostoupí místa spisovatelům přiměřeně vzdělaným. Známost dětské duše, zběhlost ve vyjadřování obklopujícího nás světa, porozumění ideálům života i vychování, konečně upřímná oddanost pravdě a krásnu, vedle schopnosti k obraznému, snadnému a lahodnému představování předmětu — to jsou zásadní znaky dobrého spisovatele pro budoucí pokolení. Má-li chovanec býti časem sám „Kovářem svého štěstí,“ nechť tedy tištěné slovo rozvine obraz celkového blaha, v němž by dítě postupně mohlo nalézt vlastní. Taková jest synthese literatury všeobecné a taková musí býti dráha každého rozvoje.

VI. Počátky literatury pro mládež.

Vhodným doplňkem studie Karpowiczovy jest práce A. Szycówny „Rys historyczny literatury dzieciecej“, kde podává vývoj polské literatury pro mládež až do nejnovější doby, rozebírá význam jednotlivých děl dle zásad moderní paedagogiky a snaží se je oceniti i se stanoviska dětské psychologie. Jest to první pokus toho druhu v literatuře polské, proto také dosti neúplný. My takového díla posud nemáme, které by zahrnovalo celek naší dětské literatury, charakterisovalo postupný její rozvoj a podalo nejen důkladnou bibliografii knih novějších, ale ukázalo i spisy starší, dobré, které neztratily na své ceně. Nemáme díla, jež by nebylo pouze suchým katalogem, knihkupeckým seznamem, nýbrž obrazem dětské literatury, dle něhož bychom mohli posouditi, ve kterém oboru pracováno bylo lépe, ve kterém hůře; jaká themata a jak byla již zvolena a probrána, kde jsou mezery, jež třeba doplniti; kolik v naší literatuře pro mládež jest prvků domácích, originalních a kolik přijatých odjinud, napodobených; v jakém poměru stojí tato literatura k literatuře všeobecné a ke knihám pro lid. Potřebujeme konečně dílo, kde by knihy pro mládež byly oceněny se stanoviska úkolů vychovatelských i psychologie dítěte. K tomu jest ovšem třeba práce odborníků.

Podávám tu z uvedené studie všeobecnou část o počátcích literatury pro mládež.

Pojem zvláštní literatury pro mladý věk náleží dobám až novějším. Klassický starověk ho ještě docela neznal. V Řecku mládež četla a učila se nazpaměť Homera nebo se zahloubala v listy historie Thukididovy; v Římě rovněž jediným duševním pokrmem mladého věku byli básníci a prosaisté latinští, a nacházela-li se mezi nimi díla přístupnější, jako na př. bajky Fedrovy, nebyla při nejmenším psána úmyslně pro děti. Ve věku středním, kdy vědění knižní bylo výlučným privilegiem stavu duchovního a kniha byla řídkou vzácností, váženou od učenců zlatem, nepomýšleno rovněž na spisování pro zábavu mladých pacholat. Na knihu tehdy hleděly děti s úctou i se strachem zároveň, jako na pramen moudrosti a nástroj školské tortury. Pokrmu pak pro obraznost, jehož dnes dodávají hojně knihy s povídkami a bajkami, hledala mládež za dávných časů v živém slově. Písňe, zpívané od matek a chův, podivné, neobyčejné pohádky a pověsti, vypravované při prástce za dlouhých zimních večerů, výklady starého dědečka, jenž v dlouhém svém životě z nejedné pece jedl chléb, nebo zbožného poutníka, vracejícího se ze svaté země, jesličky a jiná dramatická představení povahy polonáboženské, polosvětské — to byla ústní, domorodá literatura, dostačující nejen lidu, ale i dětem všech stavů, neboť ony zajisté. uchráněné starostí a námah věku dospělého, naivní a vnímavé, nejraději naslouchaly všemu, co jim přicházelo k uším, a nejvíce také přijímaly do srdce.

Humanism zrodil několik znamenitých paedagogů a vynalezení tisku učinilo knihu přístupnější, ale přes to v paedagogické literatuře XV. a XVI. století nalézáme toliko theoretická díla o vychování a časem naučné příručky, avšak knih k četbě pro děti ještě tu docela není. Ostatně tehdejší paedagogové neměli ani žádného ponětí, co se hodí pro mladý věk; důvodem toho jsou díla, určená ke čtení ve školách, na př. dialogy slavného humanisty Erasma z Rotterdamu, ve kterých jest mnoho věcí pro děti úplně se nehodících.

Hlubší porozumění a vniknutí v přirozenost a potřeby duší dětských nalézáme u vychovatelů, kteří se zasvětili výlučně vedení jednoho dítěte; obcujíce s ním stále, měli příležitost poznati jeho povahu a náklonnosti a kromě toho se snažili netoliko dáti svému chovanci jisté vědomosti, ale i míti naň trvalý morální vliv. Mezi domácími učiteli čili vychovateli musila nutně povstati myšleka o knihách pro děti netoliko k učení, ale i k zábavě ve volných chvílích. Poněvadž takoví vychovatelé byli hlavně na dvorech králů, knížat nebo velikých pánů, proto ta první dílka pro mládež byla určena hlavně pro bohaté, urozené panice.

Typickým příkladem toho jest ve století XVII. paedagog tak znamenitý, známý biskup a filosof Fénelon (1651—1715), který pro svého královského chovance (vnuka Ludvíka XIV, vévodu Bourgogneského) vypracoval po pořádku: plné lahody „Bajky“ (Fables), „Rozmluvy“ (Dialogues) a konečně nejproslulejší ze všech „Příběhy Telemacha“ (Télémaque, vydán r. 1699). Dílo to dosáhlo ohromné obliby a vážnosti, vykonalo důležitý úkol ve vychování mládeže; vliv jeho sahal daleko za hranice Francie, poněvadž skoro všichni učitelé doporučovali je ke čtení svým chovancům v originae nebo v překladech, které se objevily později. Do češtiny byly přeloženy „Příběhy Telemacha“ třikráte: Jos. Javůrkem (Praha, 1796—1797), J. L. Zieglerem (Praha, 1814—1815, znovu 1845) a J. Hulakovským (Praha, 1888 v „Bibliotheca stud. mládeže“). Ve školách francouzských po dlouhou dobu užíváno Telemacha jako nejlepší knihy ke čtení a slavný Jacotot,

tvůrce nové metody, bere první knihu Telemachovu za základ celého učení.

Kromě Telemacha učitelé proniknutí myšlenkou, že historie jest učitelkou života (*historia magistra vitae*), vybírali četbu pro své žáky ze spisovatelů starověkých, tak na př. dávali jim čísti „Životy slavných mužů“ od Plutarcha; za vhodnou věc pokládali také bajky Ezopovy, Fedrovy, Lafontaineovy. Poněvadž pak všichni spisovatelé nebyli přístupni mladému věku, proto často místo celků dávány výňatky, zkrácení, slovem taková zpracování, ve kterých vypuštěna místa příliš těžká nebo nevhodná a časem přidávána různá mravní poučení a komentáře. Výraz „*ad usum delphini*“, který nám zůstal z těch časů, ukazuje, jaké to děti byly prvotně předmětem té péče paedagogické.

Na počátku XVIII. století vycházelo v Anglii dílo, jež nebylo určeno prvotně pro děti. Mělo však na literaturu pro mládež vliv ještě větší, než „Příběhy Telemacha;“ dílem tím jsou „Život a podivuhodná dobrodružství Robinsona Krusoa“ od Daniele de Foe-a (I vydání v Londýně 1719). První Rousseau poukázal na paedagogický význam té knihy, uznáváje ji za jedinou, kterou by rád viděl v rukou Emilových. Rousseau a jeho přívrženci viděli tu nejlepší uskutečnění svého ideálu: člověka, který v každém postavení umí si poraditi díky tak cenným přirozeným vlastnostem, jako jsou: duchapřítomnost, rozvaha, trpělivost, vynálezavost; — protivníci pak Rousseauovi kromě toho stkvělého vzoru svépomoci viděli v Robinsonovi důkaz, že Prozřetelnost bdí vždy nad člověkem; uchvacovaly je zvláště strany ováté duchem náboženským, představující hrdinu jako věřícího křesťana. Mladé čtenáře pak unášela především zajímavá fabule povídky, kterou bylo možno přecísti jedním dechem od počátku až do konce. Proto měla kniha neobyčejný výsledek: dočkala se velmi četných překladů do všech jazyků, rovněž četných zpracování pro mládež a kromě toho vyvolala množství napodobenin, tvořících jistý zvláštní druh v dětské literatuře.

Čím dále jdeme do věku XVIII. tím více pocífuji vychovatelé potřebu přiměřených knih pro mládež. Neuznávali Rousseau významu četby v duševním vzdělání a říkal, že mu na tom nic nezáleží, aby Emil uměl čísti před dvanáctým rokem života, tak zase Basedow a jím vytvořená škola filanthropů přikládala veliký význam knihám pro děti: — z řad filanthropů vyšli první spisovatelé, kteří péro své zasvětili výlučně do služeb mládeže, a vliv jejich zásad odráží se silně po dlouhý čas ve všech skoro spisech pro děti. Do rozvoje dětské literatury počínají zasahovati také ženy. Při všeobecné zkáze panující v XVIII. století svítí tu i tam jasné postavy matek, upřímně oddaných svým dětem a rozumných učitelek, snažících se dáti svým žákyním kromě zdokonalení vloh a pěkného chování jistou zásobu naučných vědomostí, třebaš velmi povrchních, omezujících se na jednu společenskou schopnost — vésti rozmluvy o všem. Z kruhů těch právě matek a učitelek vyšly první spisovatelky pro děti.

Knihy pro mládež z druhé polovice XVIII. století vyznačují se především tím, že v nich poprvé začala býti volena *themata* vzatá z denního života dětí; v obsahu pak i formě usilováno snížití se k pojmům mladistvých čtenářů. Vadou jejich s jedné strany byla sentimentalnost, nepřirozené citlivůstkářství, zastupující u mnohých lidí toho času opravdový cit; s druhé strany — tendence prospěchářská nebo moralisatorská, nedostatek vzletu a obraznosti. Dávná tradice, že dětské knihy byly určeny výlučně pro králeviče nebo syny šlechtické, jeví se dosud ještě aspoň v tom, že hrdinové větší části povídek bydlí v nádherných palácích; ukazují se však i obrázky ze života vrstvy střední, ano konečně, jakkoliv zřídka, ze života lidu.

K nejzasloužilejším spisovatelům té doby náleží v Německu Campe (nar. 1746, zemřel 1818), který zpracoval pro děti „Robinsona Krusoe“, potom pak sepsal řadu knížek, jako „Knihovnička pro děti,“ „Knihovnička cestovní“, „Knihy mravní a j. v. Vedle Campe-ho možno uvést ještě dvě jména: Salzmann Jakob, Karolina Rudolphi, méně známá za hranicemi své vlasti. V Německu také povstal roku 1774. první časopis pro děti pod názvem „Přítel dítek,“ jehož redaktorem byl napřed Adelung, později pak Weisse. Ve Francii následoval Campe-ho a Weissa Arnold Berguin (nar. 1749, zemřel 1791), který vydal sbírku povídek pod názvem „Přítel dítek“ (r. 1784) a něco později druhou p. n. „Přítel mládeže.“ Všechna jeho díla vydána roku 1803. ve 20 svazcích.

Berquin byl také autorem mnoha povídek, ze kterých jest nejproslulejší „Sandfort et Merton“. Psal také knížky přírodopisné, na př.: „Vstup k lehkému poznávání přírody; vědomosti z botaniky, mineralogie, astronomie a zoologie.“ Z žen spisovatelek největší slávu si zjedнала Marie de Beaumont (nar. 1711, zemřela 1780), autorka proslulých „Skladů“ pro děti a panenky, obsahujících rozmluvy učitelky se žákyněmi o rozmanitých předmětech, a Stéphanie de Genlis (nar. 1746, zemř. 1830. v Paříži), autorka paedagogického románu „Adela a Theodor“ (Adèle et Théodore ou Lettres sur l'éducation, 1782, 3 sv.) a ještě proslulejších „Večerů zámeckých“ (Les veillées du château, 1784, 3 sv.), obsahujících různá vypravování, povídky a komedie. V Anglii první znamenitou spisovatelkou pro mladý věk byla Marie Edgeworth (nar. 1767, zemř. 1849), autorka mnoha povídek s mravní tendencí a hovorů o věcech, jevících se smysliům.

Morálka Kantova a Nietzscheva.

Řeč dra. Krebsa ve Freiburgu. Podává Jos. Al. O.

(Dokončení.)

Kant chtěl dáti jen základy. Za obecně platný, věčný zákon pokládal obsah dekalogu, jak patrně i z jeho spisů. Kdo tedy vytýká Kantovi, že jeho ethika je čistě formální, tu vlastně mu nic nevytýká. Zákony byly dány, jsou vždy platnými. Náš poměr k nim a vliv tohoto poměru na mravnost je, co chtěl Kant zkoumati.

Proto zdá se vlastně zbytečným zmiňovati se jednak o výtkách rigorismu, jednak o výtkách zničení moci, o výtce vzpoury, o odstranění na-

*) „Ami des enfants“ (6 sv.) dle německého díla Ch. Felixa Weissa „Der Kinderfreund,“ do češtiny přeložila Miloslava Procházková („Přítel malých,“ Olomouc, 1874).

***) Magasin des enfants ou dialogues entre une sage gouvernante et ses élèves (1757). Do češtiny přeložen její spis „Vyučování v křesťanské víře a dobromravnosti od Fr. Vrány. Dědictví Svatojanské, 1833).

prostém autority a o bezbožectví. Ježto však tyto výtky se pokládají za velmi důležité třeba i jich si všimnouti.

O poměru autonomie k poslušenství autority jsme se již zmínili. Na příkladě konviktora jasně jsme poznali, jak málo si obě odporují, ba jak málo si obě odporují, ba jak mnohem více umožňuje a umravňuje autonomie autoritu a poslušnost k ní. Co se týče výtky, že Kant neuznává mravní ceny touhy po blaženosti a dokonalé lásky k Bohu, dostačí podotknouti, že láska k Bohu a touha po blaženosti právě jen tehdy jsou mravně dobrými, když v nich člověk uznává svůj životní úkol, svou rozumnou povinnost, a ne jen jako z nutnosti zcela passivně k nim se chová, nýbrž proto miluje nejvyšší dobro, největšího Tvůrce, by splnil přirozenou svou povinnost, dbá, by dosáhl jediného sobě určeného cíle, a jinak se snaží ujíti nepřirozenému neštěstí pekla, jež s jeho cílem je v přímém odporu. Ba čistě egoistické poukázání na odměnu a trest může přece býti dle výslovného ujištění Kantova mravně dobrým, kde pomůže rozum stíněné vůli, kterou zde spínají a obetkávají tak mnohá vábidla smyslnosti, a poskytne jí protiváhu proti této křivdě její svobody tím, že jí připomene nepomíjející odměnu, nebo věčný trest. Tak není autonomie Kantova ničím, co by se nedalo sjednotiti s nebem, anebo peklem, s touhou po blaženosti, nebo s láskou k Bohu, ba spíše je také zde subjektivní podložkou sem směřující mravnosti. „Bez pojmu povinnosti nebude nikdy morálky, nemůže povstati morálka, ni nejvyšší, nadpřirozená“ praví Rickert.

Tato věta není vyvrácena námitkou: Většina věřících je jen proto dobrá, mravná, by byla odměněna od Boha. Jejich modlitby a jednání jsou vlastně jako obchod s Bohem.“ Vytkněme jen někomu, který tak žije: „Jednáš dobře jen z egoismu!“ jistě odpoví: „Jsem zajisté proto na světě, bych Boha miloval a tak si zasloužil blaženosti věčné“, čímž úplně omluví sobě vytýkaný egoismus, úplně jej vysvětlí jako mravně dobrý tím, že jej označí jako příkaz a tak ukáže, že také pro něho je podstatou mravnosti svobodné plnění rozumného, moudrého zákona.

Kromě toho úplně uznává Kantův praktický mravní rozum, kdo jej zaměňuje s lidským rozumem a proto viní Kanta z bezbožectví. Věčný, mravní rozum je myšlení Boží a Kant ví velmi dobře, že svatost Boží právě v tom spočívá, že Jeho vůle není zákonem mítí (debere, sollen) nýbrž chtítí (velle, wollen), tak že Jeho vůle je identickou se samým věčným zákonem rozumu. To praví Kant výslovně v onom spisku, to však praví též katolíčtí dogmatikové, když přednášejí o svatosti Boží. Kant praví doslovně: „Proto neplatí pro Boží a vůbec pro svatou vůli imperativy, »mítí« je zde na nepravém místě, poněvadž »chtítí« nutně již samo sebou je shodné se zákonem.“ („Daher gelten für den göttlichen und überhaupt für den heiligen Willen keine Imperative, das Sollen ist hier am unrechten Ort, weil das Wollen schon von selbst mit dem Gesetze notwendig einstimmig ist!“)

Když však Kant i u člověka hledá nároky a právo na tento mravní rozum, ovšem v míře konečné, tu netvrdí již jako sv. Pavel, když tento mluví o zákoně, který „Bůh všem lidem vštípil v srdce“.

Avšak tomu, jenž vytýká Kantovi hrdou vzpouru a formuluje svou výtku slovy, že je Kant revolucionářem, že vzpoura a odstranění autority jsou pružinou jeho morálky, možno poukázati na krásné místo, kde Kant sám svůj mravní princip posuzuje: Praví asi toto (v „Kritice praktického rozumu.“) Úcta před mravním zákonem je tedy jedinou morální pružinou. Ta osvědčuje blahou svou moc na mně samém nejspíše, neboť ničí všeliké mé přeceňování sebe.

„Poněvadž totiž u člověka všechno dobro je kusé, ježto stále sám na sobě pozoruji, jak málo ve skutečnosti poslouchám vybidnutí přísného mravního zákona, „ničící zákon jeho pýchu a arroganci.“ Naproti tomu zákon Kantův doporučuje pokoru a úctu pro bližního. Uvedu doslovný překlad:

„Fontenelle praví »před vznešeností já se skloním, ale ne můj duch.« Já mohu přidati: Před prostým měšťanem, u něhož vidím šlechtitný poctivý charakter v jisté míře, jež sám u sebe nejsem si vědom, sklání se můj duch, ať chci čili nic. Proč to? Jeho příklad připomíná mi zákon, kterým se řítí všeliké mé přeceňování sebe, když jej srovnám se svým jednáním.“

Tato slova dokazují, jak pokorně, skromně soudil pedantický, starý muž v Königsbergu, když se chystal přivoditi pojem povinnosti ve zkaženou společnost.

Tato slova však ukazují právě obrovskou protivu, ve které je tento s oním, s nímž klamně jej mnozí stotožňují, nebo aspoň za jehož ošklivosti tohoto chtějí učiniti zodpovědným, totiž — s Nietzschem.

Řeč Nietzschova je tak markantní, že jednotlivé citáty dostačují, právě tak, jako obsah fantasmie Zarathustrovy blasfemní.

„Pravil tedy Zarathustra: Já jsem bezbožný Zarathustra, který tu mluví. Kdo je bezbožnější než já, bych se těšil jeho učením? Starý Bůh již nežije.“ „Dral se v nejtajnější mé myšlénky.“ „Je proti mé chuti, tento hrnčič, který se nedoučil a nevrátil na své křence, poněvadž se mu nezdařily.“ „Pryč s takovým bohem!“

„Lépe býti blázne, lépe býti samým bohem!“ Je-li Bůh, jak bych to snesl, sám nebýti Bohem!“ „Dobrý je můj závěr — nyní však on mne táhne.“

„Věru pravím vám: Dobra a zla, nepomíjejícího není.“ „Slovy svými o dobru a zlu pášete násilí!“ „Všechny věci jsou pokřtěny ve studnici věčnosti a s druhé strany dobrem a zlem.“ „Vilnost, panovačnost, sobectví! Tyto tři byly dosud nejvíce proklínány a měly nejhorší pověst, tyto tři chci po lidsku uvážiti.“ „Vilnost jen ochablému sladkým jedem, pro toho, jenž má lví vůli,“ největší posilou srdce a uctivě uchráněné víno vína.“ „Panovačnost —! Kdo ji nazve žádostí, když povýšení baží po moci! Věru, nic chorobného a jedovatého není na takových choutkách a ponížení.“ A tehdy také se stalo, že jeho slovo velebilo sobectví, celé zdravé sobectví, jež prýští z mocné duše.“

Jak zní podobná píseň? Vskutku, Nietzsche je nejsmutnějším zjevem mezi moderními básníky. Neboť potvrditi jej filosofem, to mu řádné dějiny filosofie právem odpírají. Jen množství polovzdělaných »odkuzníků« věří, že má v něm ctíti filosofa. Celá fantasmie Zarathustrova je přes zařící, z části až mámivě krásnou řeč a líčení pro vážného čtenáře proto tak odpuzující, ježto stále a stále pojí všechny mravy a mravnost či nemravnost a napodobuje text Písma sv. právě svádíc k záhubě. Muž, jenž měl schopnosti větší než kdokoli jiný býti nazvánu klasikem 19. století — zneužil svého nadání, by zneuctil nejsvětější a nejkrásnější slova světové literatury, slova »Bůh«, »Kristus« a »Nový zákon« tím, že je snížil co nejsměšněji ve výrocích svého nemravného učení.

Ale kniha tato představuje přece klassický pomník. Čte se tak, jako paralelní slova ďáblová k biblickému vypravování o dědičném hříchu, neboť ďábelská pýcha, ďábelská touha býti Bohem, nebyl při nejmenším Bohu nesloužiti, vane celým dílem. Mohli bychom aplikovati na nešťastného spisovatele, jenž se pokládal za inspirovaného, když psal v osamělé skalní rokli, obklíčen hrůzou, tyto děsné obrazy a myšlénky, jeho vlastní slova,

jež on vkládá v ústa Zarathustrovi k Dämoniakovi: „Tomu však, kdo je posedlý ďáblem, praví tato slova: „Ještě lépe, zveličuj svého ďábla! — Také pro tebe je ještě cesta slovutnosti!“

Mohli bychom toto kázání nejstřeštější pýchy a bezmezného libovůle pokládati za píseň ďáblem posedlého, kdybychom neviděli před sebou spisovatele chorého, jehož nelze vyléčiti a jenž opravdu zasluhuje útrpnosti, soucitu. Ale jako pronikavá pochodeň svítí tato kniha dnešnímu světu kulturnímu a dokazuje počtem svých exemplářů celé množství ďábelsky pyšných nebo ďábelsky pošetilých, či lépe řečeno hloupých — v nejjasnějším světle. To byl konec materialisticky smýšlejícího 19. století: „Místo autonomie rozumu, vládne libovůle nadčlověka.“ (Windelband.)

Nyní si můžeme dáti odpověď na otázku: Má opravdivá přisnost autonomie Kantovy něco společného s pýchou Nietzschevy libovůle? Můžeme zaměnit uznání věčného zákona moudrého s neobmezenou mocí nadčlověka?

Zajisté, uvážíme-li, co bylo řečeno, nemůžeme dáti odpovědi leč negativní. Ne, Kant a Nietzsche nemají v zásadách svého jednání a snažení docela nic společného. Zásada Nietzscheva je zásadou luciferovou a prvních dvou lidí, svedených ďáblem. Chci býti roven Bohu! — Je-li Bůh, jak bych to přetrpěl, nebýti jím? — Tedy —! Není také Boha!

Zásada Kantova je pokorná úcta před majestátem věčného zákona, je synthesí a uznáním »legis aeternae,« »věčného zákona«, jak učí morálka katolická.

Proto s radostí vidí katolík, uvažuje-li o tomto směru Kanta, jak ve světě tak hlubokým myšlenkám odcizeném, položil základ, na němž samém může býti vystavěna budova přirozené a také chrám nadpřirozené mravnosti zbudován. Ale, bohužel, musíme také uznati, že týž úctyhodný duch, když chtěl aspoň nastíniti náčrt zmíněného chrámu, zmátl vše orthodoxní protestantskými zvrácenostmi a naplnil opovržením katolicism a mohl jen ukázati onen pitvorný obraz zjeveného náboženství, od něhož se katolík smutně odvrací a jímž Kant stal se filosofem racionalistického moderního protestantismu. — Ale může někdo proto láti základní práci, že se nezdařila stavba ta více než pozemská? Nemáme pojmouti s vděčností jeho mocné důvody do naší budovy mravouky?

Před branami římskými byla ve slavnostním majestátu a osamělém zátiší staroslavná basilika, jež v sobě chovala hrob Apoštola národů. Křesťané, kteří ji stavěli, užili cenného materialu, celého lesu překrásného sloupů dle staveb pohanských mistrů. Opory pro chrám nadpřirozeného náboženství mohly poskytnouti sloupy z venčí stojící, pro stavbu samu a zvláště pro tajemný vnitřek nádherné stavby nestačily jejich síly. S těmi, s antickými kameníky, jichž sloupy nesly starodávnou basiliku Pavlovu, můžeme srovnati práci Kantovu na poli filosoficko-mravním.

S vražedným elementem však, jenž na počátku předešlého století nádherný chrám obrátil v popel a drahocenné sloupoví proměnil ve vápno nemá Kant nic společného. Klempíř, jenž byl příčinou nešťastného požáru v roce 1823, je obrazem Nietzschevým!

• ZPRÁVY. •

Václav Vladivoj Tomek, jeden z největších dějepisců evropských, ryzí vlastenec a upřímný katolík, bývalý spolupracovník Palackého, společník Riegrův, vydechl svoji šlechtitou duši dne 12. června t. r. Pracoval do poslední chvíle, zemřel téměř s pérem v ruce. Nad jeho rakvi truchlí národ i církev naše.

Pius X. a katolická universita. Ode dávna byli římsí papežové horlivými podporovateli věd a umění, ba byli vlastními zakladateli a největšími zvelebovateli universit. Pravá věda zajisté neodvádí od Boha, nýbrž spíše vede k Němu. Vzpomeňme tu na světová jména učenců ve všech oborech, kteří byli křesťany pravými, katolíky zbožnými! Věda poskytuje lidskému duchu od Boha stvořenému příslušné potravu, odhaluje obdivuhodná tajemství a krásy přírody, otvírá díla všemohoucnosti Boží slabému zraku lidskému a klade celou přírodu pro lidstvo Bohem stvořenou, nejrozmanitějším způsobem v ruce člověka, by jí pro sebe užíval a z ní těžil. „Nebe i země, povětří a vody plny jsou Jeho slávy.“ Pravdu slov těchto, jež v „Te Deum“ církve sv. pěje, neprohloubí a neocení jistě nikdo více, než přírodopisec, přírodopyscec, astronom, přírodovědec vůbec!

Proto ode dávna církev, jako věrná „služebnice“ Páně umění a vědy oceňovala, jich si vážila a pečovala o rozkvět. Jen ta věda, jež jako král Farao pyšně se vyvyšuje a s drzým čelem hlásá: „Neznám Pána nad sebou!“, jen ta vyžadovala vždy tuhého odporu od náměstků Kristových.

Tak také Lev XIII. pozvedl varovného svého hlasu proti nekřesťanské škole, jako proti smutným zvrácenostem ve vědách. Zároveň vybízel k pravému studiu a vědám a otevřel k tomu cíli nahromaděné ve staletích vědecké poklady ve Vatikánu. Přirozeně, že jevil největší přízeň podniku katolické university a toužil, by katolická universita byla otevřena.

Pius X. vstoupil v šlépěje svého předchůdce. Často již v krátké době, kdy oděn je hodností papežskou, projevil vřelý zájem pro navrženou universitu katolickou v Salzburgu. Posledně stalo se tak při privátní audienci vlp. Ant. Jagiče, arcibiskupského kancléře v Zadru, jenž účastnil se na podzim filosofických kursů v Salzburgu, pořádaných J. Em. kard. Katschthalerem a ihned po nich odebral se do Říma. Brzo přijat byl v audienci u sv. Otce, o níž sám píše: Sv. Otec tázal se na celý průběh kursu a velmi se potěšil nad jeho zdarem. Projevil největší zájem pro založení katolické university v Salzburgu a skončil láskyplnou rozmluvu svou slovy: „Ano, vím již J. Em. kard. Katschthaler dle všech sil svých se snaží o katolickou universitu v Salzburgu a budete-li míti příležitost psáti do Salzburgu, řekněte, že si z celého srdce přeji splnění přání rakouských katolíků po katolické universitě v Salzburgu.“ Ku konci udělil sv. Otec zvláštní požehnání těm, kteří jakýmkoli způsobem pracovali pro filosofický kurs a katolický spolek universitní.

Různé zprávy. Ačkoli vědecko-paedagogický kurs, který pořádal katol. spolek českých učitelů na Moravě v pondělí a úterý svatodušní v Olomouci, věnován byl pouze práci a sebevzdělání, přece našly se listy učitelské, ovšem „pokrokové“, které si z kursu posměch dělají. Ať si toho každý všimne, jak upřímně to myslí pokrokaři s tím vyšším vzděláním

učitelstva! Kam už dospěl zvrhlý tisk u nás, nejlépe je viděti na „Pozoru,“ který před kursem vyzýval organisované učitelstvo, aby bez milosti postavilo na pranýř všechny učitele a učitelky, kdož se kursu súčastní.

Prázdninový universitní kurs český konati se bude letos v Hranicích na Moravě. Tentokráte bude kurs literárně historický a paed. filosofický. Německé kursy budou v Insbrucku v Greifswaldě, v Jeně, Marburce, Lipsku, Mnichově a Kasselu. Francouzský v Ženevě, anglický v Oxfordě, Londyně a Edinburce.

Z odborných kursů jmenovati sluší mikroskopický kurs v Jindř. Hradci, štěpařsko-včelařský v Kutné Hoře, kurs pro kreslení ornamentu lidového v Brně, kurs pro chlapecké ruční práce v Lipsku. Praktický kurs astronomický pořadati bude o prázdninách katol. spolek českých učitelů na Moravě.

Ve školním roce 1905-6 povolen ministerstvem přípravný kurs pro 3. skupinu předmětů škol měšťanských a kurs kreslířský. Oba potrvají celý rok. Prvý z kursu bude při české průmyslové škole v Brně a bude vyučováno ve čtvrtek 8 hodin, v neděli dopoledne 4, v létě 5 hodin. Kurs kreslířský bude při zemské reálce v Hodoníně. Kromě toho bude feriální kurs kreslířský za řízení šk. rady Anděla v Moravské Ostravě.

O reformě učitelského vzdělání napsal brožuru Dr. Fr. Drtina.

Brožura dra. Drtiny ukazuje, kterak hnutí za zvýšením a reformou učitelského vzdělání objevuje se v době naší ve všech kulturních státech. Uvádí pokusy o reformu a chování se vyučovací správy k nim a pojednává obšírněji o návrzích Hirnových na reformu učitelských ústavů.

Naproti nemožným a nepokrokovým návrhům ministerstva vystupuje s návrhy pozitivními a konkrétními, jichž uskutečnění v době nejbližší bylo by možno.

Prof. Drtina nevidí v jednotné střední škole vhodný ústav pro průpravné vzdělání učitelstva, nýbrž má za to, že je třeba pro vzdělání učitelstva vytvořiti zvláštní typ vyššího oddělení škol středních, hovějící zvláštním potřebám a poměrům učitelského vzdělání. Také nynější fakulta filosofická dle názoru dra. Drtiny není schopna v nynější podobě vyhovět volání učitelstva po všeobecném povinném vzdělání na ní.

Návrhy prof. Drtiny směřují k tomu, aby učitelstvo nabývalo přípravného vzdělání na reorganisované 4třídní škole měšťanské, na stupni druhém pak vzdělání všeobecné na základě vědeckém podávej se na paedagogických akademiích, reformovaných to nynějších ústavech učitelských o 4 ročnicích. Zkoušky dospělosti na paed. akademiích umožňujte přístup ke studiím vysokoškolským. Zpravidla však absolventi vstupujte do dvouletého paedagogického semináře, v němž se ke svému speciálnímu povolání připravujte.

Manifestací pro akademické vzdělání učitelské pořádá Ústřední spolek v neděli dne 9. července t. r. o 1½ hod. odpoledne v Besedním domě v Brně.

Sjezd slovanských katechetů bude se konati o prázdninách na Velehradě. Při té příležitosti ustaví se „Sdružení katechetů moravských,“ které bude součástí spolku katolických učitelů. S potěšením dovidáme se, že orgánem sdružení mají se státi „Vychovatelské Listy.“

V „Nové české revui“ K. Tver ve článku „Čeho třeba našemu školství a mládeži“ vytýká dnešní společnosti, že nic se nestará o výchovu mládeže. Praví mezi jiným: Dnešní společnost nestará se o výchovu mládeže, nikdo jí nepoučuje, nechválí, netresce, nekáře; lidé chodí mimo rozpuštěnce a nezvedence a nepozvedají hlasu svého k jejich nápravě. Vidí

každý na vlastní oči, v čem děti hrubě chybují. V novinách někdy prolétne zpráva o nezbednostech mládeže; ale kdo má poučovat, kárat a napravovat, když rodina nemůže, nechce neb nedovede a škola na všechno nepostačí? Zkuste v nynější době nezbedníka na ulici napomenout neb dokonce potrestat! Zvedne se proti vám kde kdo, lid zastane se uličníka, přiváben jsa jeho křikem nebo zlostným vzlykotem a karatel brzy odchází s hlavou poškozenou jako vinník, bezcítá, přemrštěnec a je rád, když podaří se mu ze vřavy pobouřené „spravedlnosti“ uniknouti. Chybou je, že širá veřejnost není pro výchovu dětí dosti připravena, že přehlídí mlčky chyby a vady mládeže, z nichž časem vyrůstají vady nenapravitelné, zákonu posléze překážející.

C. k. zemská školní rada v Čechách učinila v příčině kouření školní mládeže tato snesení: 1. Kouření budiž žákům obecných a měšťanských škol co nejpřísněji zakázáno. Kde na takových školách jsou řady disciplinární, budiž zákaz tento do nich pojat. Proti žákům, kteří proti se zákonu prohřeší, budiž zakročeno tresty dle řádu školního a vyučovacího přípustnými. 2. Učitelstvo budiž okresními školními radami vybídnuto, aby školní mládež při každé vhodné příležitosti poučovalo o škodlivosti kouření. 3. Místní školní rady buďtež vybídnuty, aby na základě § 11. odst. 6. zákona ze dne 24. února 1873, č. 17. z. z., učitelstvo vydatně podporovaly ve snaze zabrániti mládeži kouření. 4. V budovách školních budiž kouření ve všech místnostech zakázáno, vyjímajíc ony, které výhradně slouží soukromé potřebě. 5. Místní a okresní školní rady buďtež vybídnuty, aby požádaly korporace a spolky, které pořádají lidové přednášky, aby také této záležitosti pozornost věnovaly.

Českokobrodská okr. školní rada se usnesla, by správy škol i místní školní rady přísně dohlížely k tomu, aby děti, požívající úlevy, kdykoliv jich doma k polní práci potřebí není, pilně docházely do školy.

V Halle n. S. radila se dne 4. února t. r. zvláštní konference o péči o mládež mužskou škoie odrostlou. Porady se účastnily městští úředníci, majetníci závodů, duchovní a učitelé. Jednomyslně bylo v poradě zdůrazňováno, že mladíci u věku 14—17 let musejí býti společenskými zábavnými hrami, divadelními a deklamatorními výkony, hrou šachovou, tělocvikem atd., vůbec ušlechťující zábavou a přiměřenými snahami vzdělávacími duševně povznášení, poutání a zdržování od návštěvy hospod a zábav tanečních. Konference dala podnět k organizaci, která má podporovati spolky, jež podobné cíle sledují.

Předsednictvo Jednoty učitelek v Čechách vybízí všechny učitelky, aby v každém místě, i tam, kde třeba i jen 1—2 učitelky působí, vykonaly svou povinnost stavovskou a podávaly do tohoto zasedání zemského sněmu petice za volební právo učitelek. V petici žádají učitelky za výsadní volební právo na základě služební vlastnosti a odůvodňují žádost ku sněmu tím že: 1. řád volební byl sdělán v roce 1864, kdy ještě učitelek nebylo, 2. učitelky mají tytéž platy, táž práva a povinnosti a jsou ustanoveny týmiž úřady jako učitelé, kteří mají právo volební — jež učitelkám se upírá, čímž 3. stav jejich se snižuje, což není úmyslem zákona. Žádají proto, aby text zákona o volení v obcích v § 1. odst. 2. lit. g) změněn byl tak, aby zněl: stále zřízené učitelstvo obojího pohlaví na školách . . .“ Dále dožadují se ostatních s tím souvisících změn (volby bez plnomocenství). Zároveň žádá se v petici — za účelem dosažení passivního volebního práva — změna § 10. řádu volení do obce, kterýž stanoví, že volení mohou býti toliko občané mužského pohlaví.

Útulak pro nemocné učitelky polské založen v Zakopaném. Třetí výroční zpráva sděluje, že spolek čítá přes 500 členů a má roční příjem kolem 9000 korun.

Anglická vyučovací správa jmenovala slečnu Maude Lawrenceovu generální školní inspektorkou a svěřila jí především dozor na zdraví ženské mládeže ve školách a dětských zahrádkách. Vedle toho má přihlížeti k tomu, aby děvčata byla prakticky vzdělávána pro domácnost. Ačkoliv učí se na anglických školách děvčata domácím pracím, přece výsledky tyto málo uspokojovaly, ježto prý tvůrci všech osnov byli mužové. Ustanovením žen na inspektorky bude prý tomu odpomoženo.

Okresní školdozorcí jsou definitivní zatím jen v Haliči. Jest zajímavě zvědět, jak se věc tam osvědčuje. Časopis »Szkolnictwo« v čísle ze dne 15. března posuzuje zřízení stálých okresních školdozorců velmi nepříznivě, ba odvozuje od té instituce přímý úpadek obecného školství i učitelstva. Oběma vede se čím dál hůř. Stálý inspektor prý zapomíná časem, že vyšel z řad učitelstva, zapomíná jeho strasti a stesků, odcizuje se učitelstvu, propadá jakémusi velikářství. Časopisy uveřejňují o působnosti okresních školdozorců zprávy až neuvěřitelné. Nejnověji o školním insp. Juliu Nowackém. Tento prý se opijí a pak se dopouští činů přímo hanebných; ale — jest definitivní a nelze prý se ho zbýti. — Také v Srbsku měli okr. inspektory stálé, ale loni stabilisace byla odstraněna, neosvědčivši se, a místo ní zavedena občasná volitelnost inspektorů.

Výborného prostředku proti denunciantům užívá dle Školy našeho venkova generální vikář pražský u sv. Víta dr. Brusák. Anonymní dopisy hází ve směs bez povšimnutí do koše, a když někdo přijde a žaluje, respektive denuncuje, tu říká: „Podejte to písemně a podepište to! Musíte být však připraven na to, že osoba, kterou obviňujete, dostane vaši žalobu do ruky a že v případě tom, kdybyste nemohl věc dokázat, že vás může žalovat a že budete odsouzen.“ — Po takové důkladné sprše odchází obyčejně takový denunciant, jehož srdce hlodá závist, pomsta, žárlivost a podobné ctnosti, s dlouhým nosem.

Vídeňský spolek „Freie Schule“, na jehož valné schůzi bylo přítomno 117 židů a 33 „křesťanů“, bude mít v novém školním roce již 2 školy svobodné, t. j. bez náboženství. O Bohu nemá se při vyučování ani zmínky státi, a náboženství má být nahrazeno všeobecnými pravidly mravnosti. Poněvadž však § 21. říš. z. školského vyučování náboženství nutně předpisuje, budou buď rodičové nebo správcové škol nuceni postarat se, aby děti — náboženství ve zvláštních hodinách vyučovány byly. Zvláštností v těchto školách také bude, že chlapci i dívky až do 4. třídy měšťanské budou ve škole společně.

80.000 lístků do lidových lázní sprchových bude každoročně rozdáno chudým školním dětem ve Vídni dle usnesení městské rady.

„Vychovatelské Listy“ vycházejí dvakrát měsíčně (5. a 20.)

Předplatné na celý rok obnáší 6 K

Redaktor Alois Adamec, učitel měšťanské školy v Ivančicích.

Administraci a expedici vede Hedv. Rubrová, učitelka v Brně, na Petrově č. 1.

— Pouze administraci posílá se předplatné. —

Nákladem Katolického spolku českých učitelů na Moravě.

Príspevky se honorují.

Inserty účtují se levně.

Vědecký kurs vychovatelský v Olomouci

konaný 12. a 13. června 1905.

Dne 12. června v pondělí Svatodušní shromáždil se v kapli bl. Jana Sarkandra hlouček nadšených učitelů-vychovatelů, aby mši sv. vyprosil zduřu a požehnání Božího vychovatelskému kursu. Mši sv. sloužil njdp. světící biskup Dr. K. Wisnar; po mši sv. vzpomínaje slov evangelia připomínal nám hlavní povinnost naši jako křesťanů, totiž věřiti, doufati a Boha milovati; vybízeli nás nadšeně, bychom Ducha sv. prosili za zachování těchto ctností v srdci, jakož i za posilnění ku práci již kursem naším podnikáme.

O půl 9. hod. zahájil předseda proslovem, v němž oceňuje význam schůze naší, jež jistě jest důležitým pokusem k nabytí vyšších vědomostí a posilnění ku práci naší školské. Chceme vždy výše ve vědě spěti, s pokrokem věd pokračovati, vždy na výši doby státi.

Předseda vítá vzácné hosty, mezi nimiž jsou pp. Dr. Hruban, prof. Minařík, c. k. professor fakulty theol. Dr. Špaček, Dr. Kubíček, Dr. Kachník, Pinkava, ředitel Sojka a j. vítá účastníky, kteří v počtu značném se dostavili, vítá ctih. pp. bohoslovce olomucké; všichni účastenstvím svým dokazují, že rozumějí snahám našim a je podporovati chtějí. Vyzývá shromáždění, aby svoláním slávy vzdalo hold svůj J. Sv. papeži Piu X. a J. Vel. císaři a králi Františku Josefovi I.

Uděluje slovo p. c. k. školnímu radovi dru. Fr. Nábělkovi, by pojednal o „Astronomii ve škole“.

Mezi řečí jeho dostavil se do kursu J. Exc. ndp. kníže-arcibiskup Dr. Frant. Bauer s monsr. Drem. Ehrmannem. Předsedou i shromážděním radostně byl uvítán. Velepastýř náš ujistil v odpovědi své, že s radostí mezi nás zavítal, že jednání našemu žehná a vřele vítá snahu učitelstva o vyšší vzdělání v kursích vědeckých.

Pan rada počíná slovem Komenského: „Člověk nerodí se sám sobě nýbrž Bohu a bližnímu. K Bohu vésti jest nejpřednější povinností vychovatele.“

Všemi vědami můžeme vedeni býti k poznání Boha a jeho vlastností; výborně se k tomu zvláště hodí vědy přírodní a tedy i astronomie.

Co můžeme však z této vědy ve škole národní dětem podati? Nemůžeme ovšem jim předkládati učené výpočty oběhu, vzdálenosti, tíže hvězd, nemůžeme podávati poučení na základě sferické trigonometrie, avšak můžeme vzbuditi v útlých dětských srdcích porozumění pro krásu hvězdnatého nebe, jež činí mohutný dojem na každého. Tuto praxi zobrazenou vidíme v písních národních, poesii, i ve výrociích slavných mužů vědy

(Př.: Kant, Newton, Keppler a j. z poesie Neruda, Zeyer a j.); uvádí známé slovo Kantovo: Nic ve mne nepůsobí mocněji jako hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.

Můžeme dětem ukázati a naznačiti poměry velikosti a vzdálenosti jednotlivých oběžnic mezi sebou a ke slunci. Poněvadž však nesmírně velikých čísel, jimiž vzdálenost a velikost planet jsou vyjádřeny ani my si nemůžeme představit ani jich pochopiti, zmenšujme je a jen v poměrech naznačujme. Příklad: Máme-li kuličku 3 cm v průměru mající, jež zemi značí, musí měsíc naznačen býti kuličkou jako hrách, ostatní planety koulemi o větším průměru, jak naznačeno vidíme na modelech před ct. shromážděním vystavených; v poměru tomto by však musilo býti slunce naznačeno koulí 183 hektolitřů mající.

V poměrech naznačených musila by býti země (kulička 3 cm. v průměru) býti 335 m od slunce vzdálena; Mercur 132 m, Venuše 240 m, Mars 450 m, Jupiter 1760, Saturn 3 km, Uran $6\frac{1}{4}$ km, Neptun 10 km daleko od koule slunce naznačující.

Ani s těmito tak zmenšenými čísly nemožno ve školní světnici nic naznačiti a proto třeba ještě více zmenšovati, bychom poměr naznačiti mohli ve třídě.

Můžeme naučit děti orientovati se. Ukáží-li polárku, naučím je určovati sever, jih, východ, západ.

Z pozorování dálky hvězd, z nichž světlo k nám jde na př.: z Alfa Kentauri $4\frac{1}{4}$ roku, ze Siria $8\frac{1}{2}$ roku, z Polárky 47 let, z jiných 150—700 let, z mléčné dráhy tisíce let, můžeme dětem aspoň poněkud dáti představu nekonečného vesmíru a k tomu poukázati, jak velký, dokonalý a moudrý jest Tvůrce celého toho vesmíru.

Můžeme dětem ukázati globus měsíce, jež dosti snadno lze zhotoviti (zakoupiti). I pokusem v sádře poukázati bychom mohli, že trhliny a krátery na měsíci pravděpodobně dopadem hmoty z prostoru povstaly. Můžeme pověděti, že též některé vulkanickým působením, jiné snad ucházením plynů povstaly.

Povíme-li dětem, že již 100 milionů hvězd dalekohledem spatřiti lze, že mnoho hvězd fotografií objeveno bylo, povíme-li, že na tak malinké ploše jako je dětská ručka 7000 hvězd spatřiti lze, jsem přesvědčen, že s jiným pocitem k hvězdnému nebi pohlížeti budou.

Z té ohromnosti naučiti je můžeme, jak malí jsme my a nepatří před Bohem; naučiti je však můžeme ctíti ducha člověka, jenž to vše obsáhnouti dovede.

Těmito výklady vzbudíme snadno v nich trvalou myšlenku, že vše to nemohlo samo sebou povstati, jak v životě snad častěji slýchati budou.

Z toho všeho vidíme, že astronomie platné nám prokázati může služby na cestě, kterou dle Komenského dítky vésti máme, totiž k Bohu.

Přednáška provázena jsouc četnými doklady ze spisů básníků, učenců a spisovatelů, činila svým úchvatným, nadšeným poetickým přednesem dojem nesmírný. Ukázala též, jak možno suchopárná čísla, jichž ve velké hojnosti ku znázornění použito bylo, oživiti a zajímavými učiniti.

Předseda děkuje panu řečníkovi a vybízí k rozhovoru.

Rozhovoru sůčastňují se pp. Dr. Kachník, prof. Minařík, Dr. Nábělek, nadeučitel Kadlčák a j.

To co v čítankách o zemi, měsíci, slunci podáno, jest možno mnohými údaji z přednášky ozřejmiti, zábavnějším učiniti.

Na otázku, zda diagrammy by bylo možno znázorňovati poměry, odpovídá pan řečník, že lze tak činiti. Čarami lze poměry znázorniti, lépe se to děje plochami, ještě lépe koulemi, jak v přednášce ukázáno.

Velmi by bylo doporučení hodno aspoň malým dalekohledem nebe pozorovati. Nejkrásnější jest nebe v zimě, krásnější, když není měsíce. — Měsíc nejlépe lze pozorovati, když není úplněk.

K znázornění přílivu a odlivu poukazuje prof. Minařík na přístroj.

Dr. Nábělek prohlašuje, že jest ochoten v prázdninách někdy pro ty, které zvláště astronomie zajímá, astronomický kurs uspořádati. Zve na večer k pohledu na nebe velkými dalekohledy, jež přivezl. (Bohužel, večer zachmuřené nebe nám dovolilo jen několikrát měsíc spatřiti.)

Ukončiv rozhovor prosí předseda, aby druhý řečník své pojednání podal.

Dr. J. Kubiček: „Exhorta na školách nižších a vyšších.“

Nedávno ze „Studentského sborníku“ kolovala ve všech časopisech statistika, v níž udáno, že na otázku, který předmět by z osnovy středškolské nejraději vypustili, odpovědělo 90·7% studentstva ze sexty, septimy a oktávy, že vypustili by nejraději náboženství.

Kde příčina toho zjevu? Zajisté v samé podstatě náboženství. Ono nepodává pouze vědomosti, nýbrž ukládá povinnosti, které se smyslnosti protiví, ono zasahuje do svědomí. Náboženství studentovi representuje kázeň a ta se mládí nikdy nezamlouvala a nezamlouvá se zvláště nyní, kdy hlásá se nevázanost, uvolnění od příkázání.

Exhorta a vyučování náboženství má důležitý úkol zvláště v době naší; má býti jimi hradba postavena proti pochybnostem a nevěře, má býti žactvo na povinnosti svoje upozorňováno, v nich upevňováno.

Exhorta jest retoricky zpracovaná promluva. V úvodě, jenž má býti krátký a dle homiletických pravidel proveden, budiž vždy udáno thema řeči; v pojednání buď thema provedeno; v závěru budiž ho k povzbuzení k dobrému použito.

Exhorta má býti krátká a průhledná, za příklad uvádí kázání Fil. Heuslera.

Účel exhorty jest nejen vyučovati ale i vychovávat. Nesmí tedy obsahovati jen vysvětlení (ut veritas pateat), nýbrž musí zajímati (ut veritas placeat) a povzbuditi (ut ver. moveat).

Účel výchovný jest u exhorty nejpřednější. Má-li tomuto účelu vyhověti, musí zajímati, a býti praktická.

Exhorta budiž zajímavou 1. předmětem, 2. zpracováním, 3. přednesem.

Ad 1. Volba látky jest věcí dosti snadnou, neboť může bráti předmět z celého učení Kristova. Horší již jest správný výběr z tak mnoha předmětů. Nejobtížnější pak jistě jest rozumné střídání předmětův.

Za předmět pro nižší školy se doporučují zvláště perikopy; epištol celkem málo. Z perikopy nechť vybírá katecheta předmět nejčastěji, navazuje na rok církevní. Též mravoučné exhorty se doporučují, avšak ne příliš často.

Při exhortě pro školy vyšší výběr se již rozšiřuje: Tu lze předmět vybrati z mravouky, podruhé z dogmatiky, apologetiky, liturgiky, dějepisu (zvláště domácího), ze života svatých.

Není jistějšího prostředku k dosažení účelného střídání předmětův exhorty, jako učiniti si rozvrh exhort pro celý rok.

Takto volené thema buď žákům též přiměřené, buď praktické. Má-li míti pro žáky praktický význam musejí v exhortě předsudky žáků potírány, speciální nebezpečí pro žáky označovány. Minou se cílem varování před nebezpečím všeobecným.

Ad 2. Exhorta musí býti zajímavá zpracováním. Vyvolené thema musí býti řečnický zpracováno, ne suchopárně. Proto musí býti exhorta vyzdobena citáty, obrazy, podoběnstvími zvláště pak příklady.

Netřeba dovozovati teprve jakou působivost mají příklady; ovšem musejí býti poutavého obsahu, velmi dobře voleny, tak aby kritika posluchačů neměla proti nim odůvodněných námitek. Za pomůcku výborně poslouží: Vybrané příklady ku katechismu Spiragovu; Karla Otmana: podoběnství, paraboly a bajky, (v těchto zvláště dosti příkladů na přírodu se vztahujících). Ostatně katecheta, který všecko čte s tužkou v ruce a vše si zaznamenává, bude míti vždy příkladů hojnost. Pěkným vzorem, jak příklady dobře voliti mohou býti kázání Fil. Heuslera.

Citáty třeba uváděti nejen z písma sv., sv. Otců, nýbrž používati třeba i autorit světských filosofů, básníků, výroků slavných mužů, z věd profánních a p.; tím poslouží nejen své přednášce, nýbrž i své autoritě. V exhortách rád navazuje na to co v jiných vědách žactvo slyší. Co se týká poesie a klasicismu jest s prospěchem obou užívati, avšak velmi opatrně; neboť klasicismus příliš bývá vysoko ceněn, má tedy býti opatrnou volbou na pravou míru uveden.

Ad 3. Exhorta zajímavá budiž i přednesem. Dle slova Quintiliánova: „Živé slovo lépe sytí“ jest třeba rozhodně přednost dáti přednášce volné před čtením exhorty. Při přednášce však pozor dej katecheta, by neupadl ve školský, neb v opačně kazatelský ton. Ať přednáší přirozeně, s nadšením, nenuceně, vždy dle své individuality.

Katecheta musí se snažiti, by podával věci co nejlepší. Proto ať, zvláště v počátcích svého katechetského působení co nejpilněji pracuje o exhortách

Má-li exhorta míti výsledek u mladých posluchačů, třeba též odstraniti všechny překážky. Překážkou může býti snadno osoba katechetova. Proto si musí tak počínati, aby byl ctěn, vážen u dětí, jako duchovní jich otec; kde toho není, mluví často na plano. Musí-li katecheta napomínati, napomínej raději mezi čtyřma očima; často se doporučuje, by při vyšetřování přestupků hleděl přísnost zákona, velikost přestupku zmírniti. Kéž by měl každý katecheta mezi žáky pověst, že nikomu neukřivdí. Neradím však těmito slovy ku slabosti; jemný takt vždy vycítí, jak jednati třeba.

Zmiňuji se též o jedné věci, kterou často více se zavíní než prospěje totiž o kontrole návštěvy. Nebuď nikdy příkrá, bezohledná. Tak si musí katecheta věsti, aby vycítili žáci, že se jedná o dobrou věc. Proto ne vždy všechny čísti.

Též kontrola pozornosti jest častěji nutná; častěji se zeptati na obsah exhorty. Poručiti, aby psali exhorty slyšené, řečník nedoporučuje; exhorta stává se tím méně milou.

Výsledkem exhort má býti, aby žáci milovali Boha a pravdu jeho, a aby svou lásku též dobrým křesťanským životem osvědčovali. Proto všech prostředků i podřízených užívejme (upozorňovati na farní služby Boží, častěji na příkázání církevní, po prázdninách a svátcích se dotazovati, byli-li

přítomni bohoslužbám a p.) snažme se aby v exhortách símě-slovo Boží padalo vždy v půdu řádně připravenou a vydalo vždy užitek stonásobný.

Důkladná, obsáhlá a myšlenkami směrodatnými bohatá přednáška s velkým zájmem sledována a pozorně vyslechnuta. Věcné a případné vývody řečnickovy hluboký a trvalý dojem vzbudily u četného posluchačstva. Zvláště praktické pokyny katechetické z bohaté zkušenosti podané zajisté všem byly vítány.

Předseda poděkovav p. referentovi zahajuje rozhovor o přednášce :

Dr. Hruban zmínil se o tom, co činí exhortu nezáživnou a nemilou, budí odpor. Učitel nevšímá si časových zjevů a časových otázek. Případně připoměl neblahé toho následky, když katecheta nijak si nevšímá toho, co se děje kolem nás. Uvádí za doklad vliv a působení Dr. Kadeřávka, kterýž dovedl právě v tomto směru býti vzorem katechety-vychovatele. Postrádá exhortu na školách obecných, zejména městských, neboť děti v městech neslyší slov povzbuzujících, neslyší celý rok ani evangelia ani výkladu pravd náboženských a líčí dosah tohoto návrhu.

Red. P. Světlík upozornil na chybu, kteráž podlamuje vliv učby náboženské a katechety, jež v tom koření, že se četbou boří to, co zbu-
doval katecheta. Upozornil na zhoubný vliv četby, kteráž přímo boří to, co náboženství tvrdí a učí a v tom vidí pramen zla. A táže se, jak by se dalo působit proti zhoubnému vlivu četby tolik zhoubné.

Dr. Kubíček souhlasí s myšlenkami Dr. Hrubana. Souhlasí, aby všímal si katecheta událostí a dějin domácích. Probírá, jak by se daly uskutečnit exhorty nebo krátké rozmluvy.

Rada Nábělek připomíná obtíže, jaké má katecheta na školách a jeho veliké nesnáze, jaké působí výklady a působení různých směrů. Doporučuje katechetům studium odborů mimotheologických, aby dovedli podat důvody a dovedli poučit a ne jenom zakřikovat. Ne pouhé rozkazy, ale též důvody rozumu přístupné, pochopitelné. A zvláště k laskavosti k žákům vybízí krásnými slovy: Kdo chce srdce získat musí srdce rozšívát.

Katecheta Vraštil poukazuje na nedostatek vhodných knih náboženských takového rázu, jako je kniha následování Krista T. Kempenského nebo knihy z „Vzdělávací knihovny katolické“ a nutnost, aby knihy takové byly zařazovány do knihoven gymnasiálních.

Dr. Černík upozorňuje na potřebu, by katecheta vždy si uvědomil cíl exhorty, aby vědomě promluvil o určitém úkolu. Kontrola by se děla otevřeně přímo, ovšem bez přílišné přísnosti. Příklady doporučuje si jako poznámky do knihy na vložený list. Nemalé obtíže vidí v tom, že se mluví má k posluchačům vždy stejným. Velice prospěje, když členové sboru stanou se posluchači.

Dr. Kachník pověděl, nač se má klásti důraz v exhortě a nač při katechesi. Exhorta má popředně úkol vychovatelský, moment vyučovatelský více do katechese jest vložit. Odsuzuje žádati, by žáci psali exhorty a schvaluje, aby se exhorty dotekly též věcí jiných, ale aby řád přirozený vždy byl podřizován v exhortě řádu nadpřirozenému. Toť způsob paedagogický správný: při katechesi od přirozeného k nadpřirozenému, při exhortě od nadpřirozenému k přirozenému.

Rada Nábělek nechválí psaní exhort případné k tomu doklady uváděje.

Dr. Kubíček rovněž schvaluje, by se nepsaly exhorty.

Dr. Kubíček zmiňuje se o exerciciích a varuje před hromaděním aparátu vědeckého do přednášek při exerciciích.

Na konci promluvil J. Ex. nejdp. kníže-arcibiskup a upozornil na nevýhody při katechetickém působení na školách reálních a vyzývá katechety, by se poradili o sestavení řádné a účelné osnovy učebné pro vyšší reálné školy, pamatující, že se tu o rok méně času věnuje. A bude proto třeba, aby v exhortách se věnovala pozornost oné látce, jež nebyla probrána. Po řeči nejdp. kníže-arcibiskupa první část kursu skončena.

Schůze odpolední.

Přesně ve stanovenou hodinu zahájil předseda druhou schůzi vědeckého kursu vychovatelského. Za referenta náhle ochuravělého p. Aloisa Adamce přečetl referát o nových směrech v kreslení jednatel spolku K. Tiray, načež referent, jenž pro chorobu mluvití nemohl ukázal práce žákyň měšťanské školy směrem novým provedené.

Reforma nyní hlásaná vytryskla z potřeby doby, navracející se ku přírodě a je navracením se ku přírodě úplným. Počátky její jdou však až do let čtyřicátých minulého století. Vítězství její dnes je hotovou událostí. Ovšem vítězí zvolna, poněvadž nové metody nelze vytheoretisovat; musí se vykristalisovat ve škole. Dosavadní metoda byla nepsychologická. Místo konkrétního, životného, dávala za předlohu abstraktní, pěstovala se šablona. Co a jak tedy kreslit? Předměty s okolí žákova, pak umělecké vzorky domácí. Je kreslení dle skutečnosti a ornamentální. Řečník upozorňuje na vkus a cit, s jakým se užívá přírody v ornamentu národním. Důležité je učit děti odlévání a modelování. Odlévání je velmi snadné i pro děti. Kreslení pravou rukou má příčiny fyziologické, není jen věcí návyku. V osnovách třeba ponechat učiteli volnost. Školy ozdobeny buďtež uměleckými předměty. Kéž by každá škola měla umělecký obraz Kristův. Na konec ukazuje referent na důležitost kreslení: Národ, který věnuje kreslení tolik času co čtení a psaní, bude nejbohatším na světě. Umění je po náboženství nejdůležitějším prostředkem výchovným.

Referent podal instruktivní referát pečlivě zpracovaný na pevných základech vlastní zkušenosti. Nepřeháníme, pravice, že o ceně kreslení a jeho úkolu, směrech a cíli u nás tak vážně a účinně zřídka kdy bylo mluveno a proto pochopitelno, že přijata s jásavým souhlasem pochvalným.

Vystavené práce budily obdiv po oba dny a obrátily i nedůvěřující tomuto novému směru kreslířskému, neboť výsledky mluví ve prospěch směru tohoto. Referent vykonal velké dílo obrodné přednáškou a k ní vystavenou kolekcí nádherných prací žaček.

Referentu dostalo se zaslouženého uznání i od odborníků, jakým jest architekt p. inženýr Pallat.

Odpoledního jednání účastnili se opět vzácní hosté. Též zástupce německého spolku katolického předseda p. nadučitel Schwammel.

O následující otázce: „Katechetický výstup s psychologickým odůvodněním“ pojednal dp. Dr. Ant. Kubíček.

Důmyslně pojednal o významu učby a výchovy náboženské ve škole, načež naznačil vlastnosti dobrého výstupu katechetického.

Vyučování musí býti: 1. přirozené; postupovati od známého k neznámému; proto začínáme v první třídě křížem; neboť dítěti jest znám; zbožná matka křížem je již od mládí žehnávala.

2. **Názorné.** Výstup katechetický jest tehdy názorný, spočívá-li na biblické dějepřevě. Již sv. Augustin žádá podobných katechesí. Pomůckou k názornému vyučování jsou i biblické obrazy, jimiž pravdy z příběhů biblických dovozené pochopitelnějšími se stávají. Takového vyučování zvláště v 1. a 2. třídě třeba.

3. **Pochopitelné;** proto se zdržujeme u začátků tak dlouho, až pochopeny jsou. Často se chybuje, že se předkládá mnoho, a žáci všeho nepochopí náležitě. Cokoliv naučiti chceme, nejprve vypravujeme, pak teprve smí následovati čtení vypravovaného.

Varujeme se co nejvíce všeho mechanického učení. Dbejme toho, aby žáci vše, co odříkávají také náležitě chápali.

4. **Zajímavé;** kdykoliv nové učivo začínáme probírat předcházejí úvod, příprava. Na mysli mějme vždy cíl nového učiva. Oživujeme vyučování střídáním method.

5. **Praktické;** při výstupu katechetickém třeba též vždy ukázati, jak dle pravdy naučené žiti máme.

Všechny tyto požadavky výstupu katechetického objasnil podáním postupu a methody na ukázkách praktických.

Má-li takto správně uspořádaný výstup katechetický cíle dosáhnouti, jest třeba, aby odstraněny byly překážky, jež tomu zabraňují.

Překážkami takovými bývají zhusta domácí poměry; katecheta nabádá k modlitbě a dítě jest ochotno se modliti; avšak doma k tomu není vedeno a proto doma zapomíná. Zrovna tak bývá při přípravě ku přijetí sv. svátostí. Příprava omezena pouze na školu a čas náboženského vyučování tak jest omezený.

Knihy učebné nejsou bezvadné, zejména tou chybou trpí, že nejsou dětem přiměřené. Názor obstarán dosti špatně.

Předseda poděkovav za obsažnou přednášku zahajuje rozhovor jehož účastňuje se

Dr. K a c h n í k, jenž žádá, aby do čítanek vřaděny byly články, jež by práci katechetovu podporovaly. Ve starých čítankách nalézáme články vzácné ceny vychovatelské. Z nových čítanek vždy více mizejí; anebo jsou-li tam některé, jako v čítankách Jursových nejsou založeny na zásadách křesťanské mravouky, nýbrž jen na zásadách ethiky bez Boha. Ukazuje na několika příkladech, jak úzkostlivě se vyhýbá ve člancích určitě vyřknouti pohnůtku dobrého jednání našeho, totiž vůli Boží, přikázání.

Bylo by dobře dle jeho názoru, aby v té věci aspoň to do čítanek zařaděno bylo co všem společné př. desatero B. přikázání a j. Učitelé, kteří křesťanské výchovy dbají, sami mají mezery ty vyplňovati a tak souhlasně s učením náboženským na dětskou duši působiti.

Nadučitel K a d l ě á k praví, že velká většina učitelů tak i činí. Učitelů, kteří by se při vyučování vyhýbali slovům Bůh, zákon Boží je přece jen ještě málo. Upozorňuje, že by naše ordinariáty měly snahy katolického učitelstva v této věci podporovat. Ovšem nové vydání čítanek je už hotovo a nebude v něm v této věci náprava.

Inž. P a l l á t žádá, aby škola působila v duchu křesťanském, aby nebořil učitel, co buduje katecheta; učitel nechť podporuje vychovatelské snahy katechetovy. Odsuzuje rozkol, jaký mnozí učitelé způsobují mezi školou a kostelem, mezi učitelem a katechetou. Přeje si shody a svorného spolupůsobení obou činitelů.

Dr. Černík připomíná, jak jistý časopis už předem vyzýval, aby učitelé kursu se súčastnivší byli na pranýř postaveni. Chválí ty, kteří se hrozbami nedali odvrátiti od snah osvětových, jež v tomto kursu se uplatňují.

Po ukončení rokování ustanoveno, čeho třeba k pozorování hvězdnatého nebe na večer, načež jednání skončeno.

Druhý den kursu.

V úterý dopoledne o 8. hodině zahajuje předseda třetí schůzi kursu vědeckého za účastenství ještě hojnějšího než dne minulého; byloť přítomno 200 účastníkův. Vítá nejdříve biskupa Dr. K. Visnara.

Professor Dr. Rich. Špaček pojednal o tematě; Kristus učitelem v řádu přirozeném a nadpřirozeném. Apologeta jeden praví: „Duše jest od přirozenosti křesťanská,“ proto marně mluví ti, kteří praví, že otázka náboženská se přežila. Vždy budou lidé hledati pravdy. V tomto hledání pravdy zdržování jsou pochybenými proudy novodobými, jež jen rozpor, pochybování působí. Pochybnosti strhují lid do hlubin, jako kdysi sv. Petra po moři kráčejíciho. Kristus podává lidstvu ruku pomocnou a touží, aby se jí uchopilo, avšak málo jest jich, kteří by ruky jeho se chopili. Řečník probírá různé nauky novodobých proroků náboženského poblouzení, vyvrací jich některé smyšlenky; zvláště historicismus Harnackem hlásaný, jemuž tak mnozí se přiklonili, potírá.

V žádné z těchto škol nenalezáme pevné opory výchování. Pevným základem veškeré výchovy zůstane vždy Ježíš Kristus. Jako paedagog nejlepší jeví se nám v celém evangeliu. Proto žádá Rousseau, by každý vychovatel evangelium studoval.

Ježíš Kristus jest vzorem vychovatele a učitele i co cíle i co volby prostředků se týče.

Pravdu tuto dokazuje řečník výroky písma sv., v nichž nejen sám sebe božským učitelem prohlásil, nýbrž i od jiných učitelem (rabbi, magister) nazýván byl. Na příkladech dokazuje řečník, jak výtečným vychovatelem Ježíš Kristus byl.

S tímto úřadem učitelským spojen jest úzce úřad kněžský. Ježíš Kristus sám sebe obětoval za hříchy lidstva, aby lidstvo očistěno bylo. Toto očistění posvěcení jest vzděláním, zušlechtěním, jest vyšším vychováním či vychováním v řádu nadpřirozeném. Cílem vychování tohoto jest přivésti člověka k Bohu; cíl tohoto vychování tedy jest nadpřirozený.

Základem tohoto řádu nadpřirozeného jest řád přirozený, jako přibalvan základem sochy, stavivo domu a p. Proto chybují ti, kteří řád nadpřirozený za škodlivý považují a jej oddělují a vymýtiti se snaží z vychování jako to Dittes, Disterweg a j. činí.

Kristus Pán vyučoval a vychovával prostředky přirozenými, jež posvětil. Opíral se o autoritu, avšak nekladl na ni všechnu váhu, nýbrž získával více láskou.

Ve vyučování užíval Ježíš Kristus podobenství a příkladů, sám pak svým životem ctnostným nejučinnější příklad k následování dal.

Ve vyučování užíval i metody přiměřené každému. Jinak mluvil k Nikodemovi, jinak k apoštolům, jinak k lidu prostému.

Jest tedy Kristus vzorem učitele nejvýtečnejším.

Předseda zahajuje rozhovor o přednášce :

Dr. Černík připomíná, že jest velmi prospěšno pro vychovatele mládeže, pohlíží-li často na Ježíše Krista jako na vzor svůj. Radí, aby tuto vzpomínku účastníci oživovali čtením krásného spisu u Herdera vydaného: „Jesus Christus als Erzieher.“

Doporučuje nezanedbávat ani maličkosti ve výchově náboženské, jako jest uctívání Ježíše Krista křesťanským pozdravem.

J. M. nejdp. biskup Dr. Wisnar děkuje nejprve za srdečné uvítání, jehož se mu dostalo a doplňuje vývody p. referenta povzbuzuje k věrnosti ke Kristu. Této věrnosti potřeba zvláště v době nynějšího odvratu od Krista. Vybízí, by všichni učitelé poznali Mistra jako ho poznali učení Emausští a k němu přilnuli a zvláště častým sv. přijímáním nejsvětější Svátosti Oltární Jemu lásku dokazovali. Doporučuje slovy nadšenými, aby také učitelé se účastňovali ruchu Eucharistického, jenž v národě našem se vzmahá a jímž zbožnost a vědomí katolické mohutní. Nedejme se odvrátiti od Krista; působme k tomu, aby protivníci zastrašení byli od nájezdu na Jeho svatou osobu a Jeho sv. učení. Budme apoštoly, kteří nedovolí, aby zahynula v lidu víra v Jež. Krista. Intelligence sotva zachrání víru. Jako chaty naše jazyk náš, tak zase matky z chat českých zachovají víru.

Promluva učinila na přítomné hluboký dojem. Předseda děkoval panu biskupovi za slova v pravdě apoštolská.

Na to promluvil p. professor K. Minařík: O meteorologických úkazích a jich příčinách fyzikálních. Předslav stručný úvod historický, v němž probírá nauky věků minulých od Aristotela až do polovice minulého století, dotkl se i místní historie olomucké vzpomenuv astronoma Schmida a jeho astronomické mapy, jakož i péče arcibiskupů olomouckých a pozorování meteorologická.

Potom rozhovořil se o základech meteorologie a poukázal k tomu, že teprve v druhé polovici XIX. století lze mluvit o meteorologii jako o vědě na pevných základech zbudované; jsouc vědou poměrně mladou nemůže se vykázati výsledky dokonalými.

Řečník probíral pak prostředky, pomocí jichž výška ovzduší se měří (světlé mraky, severní záře, pozorování letavic, měření sálaného tepla a j.) a podal výsledky zajímavého tohoto měření všimaje si i pokusů nejnovějších. Mluvil o složení vzduchu (kromě kyslíku a dusíku argon, neon, krypton, metargon, helium, vodík, ozon, kysličník uhličitý a m. j.), o nestejném složení vzduchu v rozličných výškách; o cirkulaci vzduchu; vyvrátil dosavadní mylné názory o tom. Vysvětlil synoptické mapy, isobary, barometrická minima (cyklony), barometrická maxima (anticyklony); vyložil zásady theorie konvektivní, jež zbudována jest na pozorování ovzduší a j. Rozhovořil se na konec o balonech a praktickém jich upotřebení při zkoumání ovzduší, (totiž jeho teploty složitým teploměrem (Assmanovým), objasnil tvoření se mraků a jiné záhady a úkazy v ovzduší (vyzařování tepla, příčiny elektrických výbojů a j.).

Přednáška, která sledována byla s neobyčejným zájmem, byla odměněna hlučnou pochvalou a p. referentovi vzdány předsedou srdečné díky za jeho ochotu.

Na konec uvítal předseda vzácného hosta vsdp. kanovníka Dr. J. Pospíšila, jenž za řeči se byl dostavil.

O 2. hodině zahajuje předseda 4. schůzi kursovou zase za účastenství značného. Zahájení stalo se sborem Nešverovým „Moravěnko,“ jež krásně ctih. páni bohoslovci zapěli.

Rečník vdp. Dr. Jos. Kachník referuje „O ethice Spencerově a křesťanské výchově“. Rečník navazuje na slova písně a velebí dva veliké vychovatele, jež nám vlast naše zrodila. J. A. Komenského a Tomáše ze Štítného. Vychovatelské zásady těchto dvou velikánů jsou úplně křesťanské. Jejich ethika jest křesťanská.

Ethika Spencerova jest v podstatě materialistická. Spencer sám nebyl nikdy vychovatelem, nebyl ani vědcem, nýbrž eklektikem. Sbíral různé systémy materialistické a na základě jich vybudoval ethiku svoji. Z darwinismu přejal zásadu vývoje. Rozšiřoval tuto zásadu i na jednání lidské. Jednání lidské neliší se dle něho podstatně od jednání živoků jiných: pouze stupněm jest dokonalejší (poukazuje dle Spencera na nálevníka, vířníka, páteřníka, slona, divocha, člověka vzdělaného). Jednání naše se vyvinulo z jednání nižších bytostí. Z toho usuzuje Spencer: vnitřní úkony naše nespádají pod zákon ethický, neboť jsou dle vývoje nutny.

Cílem výchovy dle Spencera jest časné blaho, užít života. Zločinem na pokolení lidském nazývá vésti chovance k tomu co nevidí a čeho nemůže užít.

Referent ukázal na lehkomyšlnost Spencerovy argumentace, která neúplnou indukci dochází k závěrům nejmělejší. Její předpoklady jsou mylny, zavedení do života prostě nemožno.

Morálka Spencerova jest protipřirozena i vzhledem ku člověku samému i vzhledem k bližnímu i vzhledem k důstojnosti výchovy. Jest mylna vzhledem k důstojnosti výchovy, poněvadž dle zásad Spencerových není absolutních zásad vychovatelských.

O povaze chovance podává nesprávný názor, neuznáváje u něho ani svědomí, ani svobodné vůle, zvrátil pojem povinnosti u něho a každého člověka.

Mylna jest ethika Spencerova co se týče prostředků vychovávacích, mylna jest v názoru o trestech, mylna jest i v tom, že Spencer řád nadpřirozený úplně vymýtil ano zlořečí mu.

Zásady nauky té jsou nebezpečny; to vědí i nepřátelé křesťanské výchovy a proto znenáhla jen a po kouscích nám z této nauky podávají. Zásady její mezi učitelstvem se šíří překládáním spisů Spencerových do češtiny. Zásady nekřesťanské ethiky Spencerovy mají býti dány za náhradu za ethiku křesťanskou, až podaří se uskutečniti heslo moderních vychovatelů: Pryč s náboženstvím ze školy!

Proti tomuto zhoubnému šíření zásad ethiky Spencerovy přičiňujme se, bychom bojovali rozšiřováním zásad ethiky křesťanské, jak je Komenský i Štítný hlásal, snažme se zásady křesťanské výchovy uplatňovati.

Předseda děkuje řečníku za obsáhlou práci, v níž nám narýsoval jasný obraz ethiky křesťanské a protikřesťanské a zahajuje rozhovor.

Dr. Nábělek poukazuje na naprosté poklesnutí autority u filosofů. Dle nich není autority žádné kromě vůle člověka; Stirnerovo: Člověk sám sobě jest bohem, Nietzscheovo: Nichts ist wahr, alles ist erlaubt, ukazuje nám k jaké nevázanosti filosofové moderní dospěli.

O darwinismu podotýká, že ve vědě namnoze již jest odbyt, avšak ve společnosti nesprávné konkluse věd, že mnoho zla ještě natropí.

Předseda nadučitel Kadlčák děkuje ctih. pánům bohoslovcům, kteří krásný sbor „Svatý Václave“ zapěli a prosí vldp. Dra. Kachníka, aby předsednictví převzal.

Následuje referát p. nadučitele J. M. Kadlčáka: „O učbě v přírodě“. Ačkoliv přírodověda v posledních dobách netušené pokroky učinila, přece lidé studování prozrazují často naprostou neznalost nejobyčejnějších předmětů v přírodě. Mnohem více zná z přírody starý venkovan než mnohý intelligent. Mládež naše, ač v osnovách škol našich na vědy přírodní důraz se klade, přece zná z přírody velmi málo. Viniti školu proto nebylo by správné. Vždyť mnoho učitelů projevuje ku přírodním vědám zájem veliký.

Methoda jest špatná. Zvrhlať se v čiré popisnictví. Podává žákům snůšku jmen rostlín, zvířat a j. v přírodě, avšak smysl pro přírodu neprobuzuje. Odtud ta neznalost.

Chceme-li vznítiti, rozplameniti zájem pro přírodu musíme vejíti v přímý styk s přírodou. Již od r. 1877 působí referent v tom směru a dodělal se znamenitých úspěchů.

Přírodopisu máme učiti venku, v přírodě. Co lze přirozeně viděti, k tomu netřeba obrazu. Tím méně budeme nuditi žáky diagramy, kde lze věc skutečnou spatřiti.

V přírodě vyučovati jest obtížno; proto tomu, kdo sám přírody důkladně nezná, vycházek přírodovědeckých nedoporučuje. Kdo se zajímá o ukázky takového učení v přírodě toho poukazuje ref. na ukázky přírodovědeckého učení ve přírodě podané jím ve III. a IV. ročníku „Vychovatelských Listů.“

Referát řečníkův, z něhož sálala síla vlastní zkušenosti a nadšení z docílených výsledků byl důstojným a dokonalým zakončením kursu.

Předseda vzdává dík referentu za jeho přednášku i jako hlavnímu pracovníku o zdar kursu.

Dr. Černík poukazuje na poslední větu referenta, vybízí účastníky, aby veškerou přízeň věnovali „Vychovatelským Listům,“ jež katolický spolek českého učitelstva s velikými obětmi vydává, a ubezpečuje, že v nich vždy poučení naleznou.

Předseda nadučitel Kadlčák vzdává dík obětavé práci vldpp. Dr. Kachníka a Dr. J. Kubíčka o zdar kursu. Děkuje všem, kdož jakoukoliv zásluhu o kurs si zjednali, projevuje přání, aby podobný kurs co nejdříve mohl býti pořádán a svoláním „slávy“ J. Ex. nejdp. knížeti-arcibiskupu Dr. Fr. Bauerovi a J. M. nejdp. biskupovi Dr. K. Wisnarovi vědecký kurs zakončuje.

